

NASLOVNICA

SADRŽAJ

INTERVJU S POVODOM

KRITIKA I...

MANIFESTACIJE

ESEJI

MEĐUNARODNA SURADNJA

IZDAVAŠTVO

ERASMUS

IN MEMORIAM

[i. Zvonko Festini](#)[i. Bogner-Šaban Lutkarski redatelj](#)[i. Vígato T. Zvonko Festini](#)

Vígato Teodora

tvigato@unizd.hr

Zvonko Festini i zadarsko lutkarstvo

Napustio nas je lutkar Zvonko Festini i bez obzira što je obavljao niz javnih funkcija bio je najviše lutkar. Bit će zapamćen kao jedan od najuglednijih umjetničkih reformatora lutkarstva. Na neki način sudjelovao u svim etapama razvoja hrvatskog lutkarstva. S glumačkom i lutkarskom umjetnošću upoznao se u Zadru iz kojeg je sedamdesetih prošlog stoljeća otišao, ali kojem se uvijek rado vraćao. Izdvojila sam predstave koje je režirao u Kazalište lutaka Zadar gdje se mogu pročitati redateljski postupci novih strujanja zadarskog i hrvatskog lutkarstva. Glumio je u mnogim predstavama, režirao je jedanaest predstava i bio je i ravnatelj Kazališta lutaka Zadar od 1968. – 1971. Literarne predloške po kojima je radio predstave bili su različiti. Podjednako je postavljao na scenu češke i ruske kao i hrvatske pa je od hrvatskih autora pored Mladena Širole, Milana Čečuka i Paje Kanižaja usudio se postaviti na lutkarsku scenu tekstove Luke Paljetka što nikome nije pošlo za rukom. Gotovo o svim predstavama koje je režirao Festini pisalo se u zadarskom tisku pa možemo na neki način rekonstruirati njegov redateljski rad.

Prva zabilježba o djelovanju Zvonka Festinija u Kazalištu lutaka Zadar datira iz davne 1957. glumeci u predstavi *So vjednija od zlata* Božene Nemcova u režiji Mile Gatara u kojoj je glumio Kralja, potom se spominje među prvih šest profesionalnih glumaca Kazališta lutaka zajedno s Nevenkom Filipović, Marijom Moković, Melitom Jukić, Karlom Šoletićom i Bogumilom Klevom.

U maniri zadarske lutkarske škole koju je utemeljio Mile Gatara režirao je predstavu *Branka Nevaljanka* (1960.) prema tekstu Mladena Širole. Iako je za predstavu koristio lutke Željka Markovine što je bilo ubičajeno za sva hrvatska lutkarska kazališta inscenaciju je povjerio Branku Stojakoviću koji se tada bio upravo vratio iz vojske i možemo kazati da od tada počinje njihova suradnja koja će trajati do 1992. kada nas je napustio Stojaković, jedan od najvećih hrvatski scenografa. U redateljskom pristupu poentirao je odgojnu stranu djela što se moralo u to doba, ali je ipak u prvi plan stavio lutkarske mogućnosti. Već kao mladi redatelj jasno je znao diferencirati likove i logično postavio mizanscenu čemu mu je, prema mišljenju kritičara Antuna Kumera, pomoglo dugogodišnje glumačko iskustvo, naime, spominje se kako je još kao učenik glumio u amaterskim predstavama koje su se vrlo često izvodile na zadarskom području.

Nakon specijalizacije lutkarstva u češkom gradu Žilini, gdje je bio godinu dana, Festini je pronašao idealnu materiju za gradnju dobre

lutkarske predstave u tekstu *Čarobna papuča* G. Matvejeva *Čarobna papuča* (1961.) koju su Zadrani duhovito nazvali *Zečić Uško i bratić mu Duško*, zato što djeluje duhovito i nenametljivo i ima lagan i tečan dijalog. Uz neophodan dramaturški zahvat Festini je odbacio konvencionalna faktografska rješenja i udaljio se od uobičajenih redateljskih ili Gatarinih postupaka po kojima su bile rađene sve lutkarske predstave u Zadru. U stilizaciji mu je pomogao Branko Stojaković koji je dosljedno poštivao dignitet lutke pa je nastojao cijelu scenu podrediti potrebama animacije. Stojakovića je stvorio jednostavnu, funkcionalnu i poetičnu scenografiju po kojoj su se animirale lutke velikih glava reduciranih detalja s izrazito krupnim očima odjevene u odjeću jednostavnih velikih formi krupnog detalja i naglašenog uzorka ili jake strukture. Stilizaciju je dopunila animacija Nevenka Filipović i lepršave pjesmice Milana Miljuša koje su predstavljale kontrapunkt predstavi. Predstava je u potpunosti očarala kritičare jer su jedni tvrdili kako takva inscenacija predstavlja zaista umjetnički doživljaj i gotovo školski primjer kako treba raditi kulise u lutkarskim predstavama, a prema mišljenju splitskog pisca Momčila Popadića koji je tada bio dio zadarskog ansambla, suvremenost u lutkarstvu počinje upravo predstavom *Čarobna papuča*.

Sklonost prema istraživanju Festini započinje odabirom teksta Velimira Chytila *Brzi jelen i ja* (1962.) kako bi ga postavio na zadarsku lutkarsku scenu. Naime, Chytil je bio više lutkar nego pjesnik koji je znao zakonitosti scenskog zbivanja, ali nije znao kako bi svojim lutkama udahnuo poetičnost pa je tako tekst *Brzi jelen i ja* bio „neuvjerljiv i mlak“, a i predstava po takvom tekstu mogla je biti samo osrednja. Naime, od lošeg teksta nije mogla napraviti dobra predstava mislio je zadarski pjesnik Roko Dobra koji je s puno žara pisao o predstavama Zvonka Festinija.

I za predstavu *Stršljen hoće ratovati* (1963.) Woitecha Cinybulka u prijevodu Olge Popović Poznatov scenografiju i lutke potpisuje Branko Stojaković, a Festini je vješto sažeo radnju antropomorfnih životinja u pet slika. Zanimljiva su bila mizanscena jer su lutke na pozomicu stizale u automobilu. U doba kada je postojao pravilo jedinstva lutaka pomiješao je lutke na štapu sa sjenama. Publika je ipak najbolje prihvatila glazbu koja je bila u ritmu twista.

U periodu kada je bi ravnatelj Kazališta lutaka Zadar (1964.- 1968.) Festini je postavio na scenu predstavu *Svetloplavi Petar* (1967.) autora Gyla Urbana po motivima Lewitta Hima u prijevodu Olge Popović-Poznatov. Predstava inače nastaje u doba kada se javlja tendencija osuvremenjivanja lutkarskog izraza te lutka više ne oponaša realnost i dobiva mogućnost da se vine u nemoguće. U takvom ozračju uz pomoć Stojakovića Festini je napravio lepršavu i radosnu predstavu punu maštovitih iznenađenja i duhovitih obrata.

Možemo kazati kako su spomenute predstave bile uvod u najveće eksperimente koje će postaviti na scenu. Naime, Zvonko Festini je na lutkarsku scenu postavio dva teksta Luke Paljetka što nije uspjelo nikome do sada: *Bajka o kraljevima trešnjama* (1970.) a potom *Duhovi s planete Strahum* (1984.) kada više nije ni radio u Kazalištu lutaka ni živo u Zadru. U predstavi *Bajka o kraljevima trešnjama* Festini je razbio paravansku iluziju i glumac koji se nalazi ispred paravana razgovarao je s lutkom koja je bila iza paravana. Glumac je na sceni postao partner lutki s punim opravdanjem jer je njegova pojava bila u organskom skladu s tekstem autora i u interesu punijeg, istinitijeg i efikasnijeg iznošenja autorove ideje. Prodiranje živog glumca na scenu u kojoj su pravo boravka stekle lutke nije izraz nepovjerenja u lutku nego potreba koju je Paljetak naznačio u svojem tekstu, a Festini prepoznao. *Bajku o kraljevima trešnjama* pričaju i pokazuju četiri glumca koji su upravo dobili otkaz jer su dozvolili da Mačka pojede Miša pa više nema priče. Njihova ljubav prema poslu je toliko jaka da oni od starih i napuštenih stvari improviziraju pozomicu i lutke i počinju pričati/igrati novu bajku/predstavu. Lutke i likove potražili su Festini i Stojaković u svakojakim oblicima ambalažnih predmeta, a dekor je stvoren od posve nedekoriranih zaboravljenih ili odbačenih stvari koje se mogu naći u svakom neurednom dvorištu. Pisac Momčilo Popadić, koji je sedamdesetih godina radio u Kazalištu lutaka Zadar, tvrdi kao je suvremenost počela predstavom Paljetka, Festinija i Stojakovića. Zadarski su glumci vješto i znalački odigrali modernu bajku iako ništa tu nije bilo sasvim novo. Glumac koji je partner lutki već je bilo viđeno i lutke koje je napravio Stojaković od plastičnih kanti, noćnih posuda, četki, konzervi i štipalica nije bila neka novost na lutkarskim scenama. Međutim, to je bila suvremena predstava jer je cjelovita i uzajamno su korespondirali svi elementi koji čine kazališnu predstavu. Bio je to suvremeni način „mišljenja, igre i urbane poezije“, zaključio je Popadić.

Prema drugom Paljetkovom tekstu *Duhovi s planeta Strahuma* (1983.) Festini je uz pomoć Mojmiria Mihatova i Davora Grzunova postavio na scenu „prihvatljivu i gledljivu predstavu“ napisao je kritičar Roko Dobra nakon prvog izvođenja. Naime, riječ je o „sadržajno podosta neatraktivnom i literarno tananom predlošku kojem je osnovna mana u prenatlaženju naraciji“. Možda će se neka buduća kritika ozbiljnije pozabaviti ovim tekstom i kazati nešto više ali o predstavi i njezinim odjecima u kazališnoj kritici nismo mnogo toga pronašli.

Između postavljanja na scenu dva Paljetkova teksta u Zadru je režirao zapažene predstave: *Trapavi zmaj* i *Vojnik koji je dobro išao*. U predstavi *Trapavi zmaj* (1972.) Miroslava Nastasijevića i dramaturga Luke Paljetka po prvi put je u potpunost odbacio paravan što je predstavljalo kod nas avangardu, ali je sve to bilo već viđeno na europskoj lutkarskoj sceni. Lutkarstvo se s Festinijem konačno zaputilo prema slobodnom, globalnom kazalištu koje pruža neograničene mogućnosti. Bila je to jednostavna, vesela „besadržajna“ predstava bez ikakve tendencije da bude edukativna koja se svidjela čak i Jurkowskom na SLUK-u. Za drugu predstavu *Vojnik koji je dobro išao* (1974.) Milana Čečuka Abdulah Seferović kaže kako je Festinijev lutkarski jezik jasan u izrazu jer nikada je ispušta iz vida glavnu misao kako bi se zanio detaljem nego radi upravo obrnuto, strogo kontrolira čistoću detalja kako bi gradio cjelovitost predstave. Veći dio predstave je bez teksta i upravo je tu najuspješniji pa izdvaja simbolično hvatanje velike ribe. Lutkarsku viziju gradi na ideji scenskog teksta koja se ni u kojem trenutku ne pokoleba. Predstava se odlikuje

temperamentom, a ne velikom scenskom disciplinom. Međutim, Momčilo Popadić koji je najavio suvremenost u hrvatskom lutkarstvu s Festinijevom predstavom *Čarobna kaljača* konstatirao je kako „vojnici nije dobro išao“ jer se redatelj umorio. Čečukova priča koja je trebala biti svevremenska plemenitom porukom i mudrim zaključkom bila je opterećena suvišnim situacijama i suvišnim riječima u pretrpanom prostoru Branka Stojakovića. Čak i glazba Antuna Doličkog bila je pretjerana, ma što to bilo. I dok su za Seferovića prve scene bile jako dobro osmišljene za Popadića bili su to besmisleni sudari vojski, zastava, a onaj lijepi lutkarski trenutak s ribom bio je previše kratak. Kako da su gledali dvije različite predstave.

Na kraju spomenimo i još dvije nezapažene predstave koje je Zvonko Festini režirao u Kazalištu lutaka Zadar: mjuzikl *Prvi cvjetni rat*, (1976.) prema tekstu Paje Kanižaja za koji kritičar Marko Vasilj kaže kako je to jedno od najboljih ostvarenja Kazališta lutaka Zadar. I posljednja Festinijeva predstava *Pepeļjuga* (2003.) koju je napisala Jadranka Bargh prema Grimmovoj priči, a pamtit ćemo je po lutkama Mojmira Mihatova koje glumci ispred sebe nose.

Festini je na lutkarsko putovanje krenu od samog početka hrvatskog lutkarstva u okviru manire Gatarinog redateljskog postupka od kojeg se polako udaljavao na osobni način kako bi pomaknuo lutkarsku poetiku od didaktičke prema umjetničkoj. Najprije je u okviru dramskog kazališta postavljao logičnu mizanscenu kako bi se distancirao od faktografskih rješenja i vodio lutkarstvo prema umjetnosti. U mizansceni je imao vrlo smjele akcije uvodeći na scenu automobil ili glazbu u ritmu twista. I na kraju jedini se usudio postaviti na scenu Paljetkove tekstove za koje se još uvijek čeka neki novi kreativni redatelj za neko novo redateljsko čitanje.

Novinski članci

1. Momčilo Popadić, „I tada je počela suvremenost“, *Slobodna Dalmacija*, br. 9836. 13. rujna 1976.
2. T. Kumer, „Branka Nevaljanka: igrokaz u tri čina Mladena Širole“, *Glas Zadra*, br. 452. 19. ožujka 1962.
3. U. Kovačević, „Impresivna lutkarska predstava“, *Glas Zadra*, br. 497. 4. veljače. 1961.
4. Roko Dobra, „Preteško za djecu: dječji igrokaz Stršljen hoće da ratujena sceni Kazališta lutaka u Zadru“, *Glas Zadra*, br. 603. 23. ožujka. 1963.
5. Roko Dobra, „Osrednja izvedba, Igrokaz Brzi jelen i ja na sceni Kazališta lutaka Zadar“, *Glas Zadra*, br. 581. 6. listopada 1962.
6. Roko Dobra, „Izrazito lutkarska predstava, Dječji igrokaz Svijetloplavi Petar na sceni Kazališta lutaka Zadar“, *Glas Zadra*, br. 801. 4. veljače 1967.
7. Abdulah Seferović, „Potvrda afirmacije“, *Slobodna Dalmacija*, 5. travnja 1974.
8. Roko Dobra, „Neinventivna izvedba“, *Slobodna Dalmacija*, br. 12019. 28. prosinca 1983.
9. —, „Vojnik je dobro krenuo“, *Glas Slavonije*, br. 9824. 21. travnja 1977.
10. —, „Predstava Igre i veselja“, *Narodni list*, br. 1099. 25. studenog, 1972.
11. N. D. Bajka o priči, *Narodni list*, br. 996. 1. svibnja 1970.

Ovo djelo je dano na korištenje pod licencom **Creative Commons Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna**.